

Drogiemu Profesorowi

NARCYZOWI ŁUBNICKIEMU

*w 50 rocznicę Jego działalności
naukowej i nauczycielskiej
dedykują swe prace*

Uczniowie i Przyjaciele

KOMITET REDAKCYJNY TOMU JUBILEUSZOWEGO

**Ewa Borowiecka (sekretarz naukowy), Zdzisław Cackowski, Zdzisław J. Czarnecki,
Bohdan Dziemidok, Leon Koj, Tadeusz Kwiatkowski**

Tomem rozpraw pracowników Międzyuczelnianego Instytutu Filozofii i Socjologii przy UMCS oraz przedstawiciele innych ośrodków i specjalności naukowych, dedykowanych prof. dr. Narcyzowi Łubnickiemu otwieramy nową — filozoficzną — sekcję Annales Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.

Powołanie tej sekcji stało się możliwe dzięki efektem dotychczasowego rozwoju zespołu filozoficznego w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej oraz Lubelskiej Akademii Medycznej. Najbardziej widocznymi wskaźnikami tego rozwoju jest liczba pracowników zespołu (67), z których 24 złożyło swe rozprawy do niniejszego tomu, liczba specjalności filozoficznych (8) uprawianych w Instytucie (historia filozofii, teoria poznania, metodologia, logika, filozofia kultury, etyka, estetyka, socjologia) oraz pokaźny dorobek naukowy, podręcznikowy i naukowo-popularyzatorski (w ostatnich latach publikacje naszych pracowników — ogłaszane dotąd prawie wyłącznie w wydawnictwach centralnych — przekraczają rocznie 100 arkuszy autorskich).

Dzięki osiągniętemu dotąd rozwojowi możliwe stało się powołanie własnej sekcji Annales. Jesteśmy bowiem teraz w stanie utrzymać naszą obecność w wydawnictwach centralnych i tym samym nasz dotychczasowy udział w ogólnokrajowym życiu filozoficznym, a jednocześnie włączyć się do tego życia także pod własną firmą wydawniczą, pod wydawniczą firmą Lubelskiego Ośrodka Naukowego.

Powołanie do życia własnego czasopisma filozoficzno-socjologicznego ma istotne znaczenie dla naszego zespołu nie tylko ze względu na to, że fakt ten jest manifestacją doniosłego dorobku dotychczasowego, lecz także dlatego, że wydawnictwo to ma być ważnym instrumentem przyszłego rozwoju. Edycja pierwszego tomiku sekcji filozoficznej Annales jest wydarzeniem znaczącym w historii naszego ośrodka filozoficznego. Jest to okazja, aby o czynnikach najważniejszych, które tę historię kształtowały, powiedzieć choćby kilka słów.

Faktem podstawowym dla naszego dotychczasowego, obecnego i przyszłego rozwoju był i jest eksplozywny rozwój nauki i nauczania na poziomie wyższym. Rozwój nauki i nauczania wyższego był jednym z najpierwszych i najbardziej wyraźnych przejawów rewolucji socjalistycznej. Narodziny życia naukowego i uniwersyteckiego Polski Ludowej dokonały się właśnie w Lublinie. Pierwszeństwo zyskały sobie przyrodnicze kierunki badania i kształcenia. Ale od samego początku (od 1944) istniały tu potrzeby badania i nauczania w zakresie logiki i metodologii nauk, filozofii, psychologii, pedagogiki. Działalność badawcza i nauczycielska w tych dziedzinach prowadzona wówczas była m. in. przez profesorów: Narcyza Łubnickiego, Stefana Harasska, Jerzego Słupckiego, Tadeusza Tomaszewskiego i Mieczysława Ziemnowicza.

Gwałtowny wzrost zapotrzebowania na badania i nauczanie w zakresie filozofii nastąpił w połowie lat pięćdziesiątych. Rozbudowane zostały do tego czasu wydziały przyrodnicze, powstały wydziały: Humanistyczny i Prawa,

wzrosła poważnie ogólna liczba studentów, a nade wszystko rozszerzony został zasadniczo zakres nauczania filozofii marksistowskiej, która w programach wcześniejszych zajmowała niewiele miejsca. Wszystkie te okoliczności współtworzyły wyjątkowo korzystną atmosferę dla rozwoju filozofii.

O wykorzystaniu na rzecz filozofii tych sprzyjających dla niej okoliczności zdecydowała osobowość prof. dra Narcyza Łubnickiego, który od pierwszych dni powojennych pozostawał w Lublinie, prowadząc badania, nauczając i organizując życie naukowe środowiska uniwersyteckiego. O poziomie rozwoju filozofii w UMCS, kierunku tego rozwoju i zasięgu oddziaływań społecznych filozofii decydował dorobek naukowy Profesora, jego wielokierunkowe badania, jego doświadczenie i umiejętności dydaktyczno-wychowawcze, wreszcie — wyjątkowa sprawność organizacyjna. Wielostronna działalność naukowa, dydaktyczna i organizacyjna Profesora stanowiły rdzeń całej działalności tworzonych przezeń zespołów; owoce tej działalności stanowią najważniejszy składnik całego naszego dorobku, są one wreszcie wyznacznikiem naszego dalszego rozwoju. Z tych wszystkich względów, gdy mówimy o kształtowaniu się zespołu, który przedstawia swe prace w tym tomie, dedykując je w hołdzie prof. Łubnickiemu, trzeba przede wszystkim wymienić te treści dorobku Profesora i te cechy Jego osobowości, które kształtowały i kształtują naszą własną pracę i nasze własne postawy.

Prof. dr Narcyz Łubnicki opublikował dotąd 11 prac monograficznych, 24 większe rozprawy naukowe, około 80 mniejszych artykułów i recenzji oraz 4 podręczniki (łącznie ok. 115 publikacji). Publikacje te dotyczą problematyki prawie wszystkich dziedzin, które obecnie w naszym zespole są uprawiane, a przede wszystkim — historii filozofii (także historii filozofii polskiej), epistemologii i metodologii nauk, psychologii, etyki.

W historii filozofii prof. Łubnicki bada przede wszystkim te nurty, które wniosły do kultury ludzkiej wartości żywe dzisiaj, i których zbadanie stanowi konieczny warunek zrozumienia kultury dnia dzisiejszego. Na uwagę zasługują tu przede wszystkim badania nad filozofią Kartezjusza, Bacona, Feuerbacha, Engelsa, Lenina i Teilharda de Chardin.

Te same kryteria kierują też badaniami prof. Łubnickiego nad dziejami rosyjskiej myśli filozoficznej. Najdonioślejszym rezultatem tych badań jest monografia poświęcona A. Hercenowi (1958). Ten kierunek badawczy wciąż jest kontynuowany; przygotowywane są rozprawy na temat filozofii Toistoja i Dostojewskiego.

Szczególnie podkreślić trzeba doniosłość badań prof. Łubnickiego nad dziejami filozofii polskiej. Jego rozprawy poświęcone filozofii Adama Mahrburga (1958), Maurycego Straszewskiego (1960), Mariana Massoniusa (1961), Henryka Elzenberga (1968) i Romana Ingardena (1972) stanowią bardzo wartościowy wkład do historiografii filozofii polskiej, tym wartościowszy, że dziedzina ta jest u nas mało uprawiana.

Kierunki poszukiwań historycznofilozoficznych prof. Łubnickiego, sposób tych poszukiwań oraz osiągnięte rezultaty odsłaniają pewien system wartości, które Autor uważa za naczelne. Najwyższą wartość naukową przyznaje on naturalistycznej i materialistycznej metodologii, krytycyzmowi intelektualnemu, odwadze w zwalczaniu metafizyki dogmatycznej oraz humanitaryzmowi i wrażliwości na krzywdę ludzką.

Dostrzegając w historii filozofii walkę między nurtem kontemplacyjnym a praktycznym, Autor czyni z postawy wiążącej teorię z działaniem praktycznym kryterium dojrzałości ludzkiej myśli.

WYKAZ WAŻNIEJSZYCH PRAC PROFESORA DRA NARCYZA ŁUBNICKIEGO

1. *Critique des éléments fondamentaux de la doctrine kantienne*, Presses Modernes. Librairie Vrin, Paris 1929, s. 340.
2. *Krytyka jako sztuka*, „Prądy”, Łódź 1931, nr 1—2.
3. *Benedykt Spinoza. W setną rocznicę urodzin*, „Rewia”, dodatek społeczno-literacki do „Głosu Porannego”, Łódź 1932, nr 224, 230, 244.
4. *Wilhelm Wundt*, „Rewia”, dodatek społeczno-literacki do „Głosu Porannego”, Łódź 1932, nr 251.
5. *Zasada ekonomii w świetle krytyki epistemologicznej*, Warszawa 1934, Gebethner i Wolff, s. 136.
(Rec. J. Metallmann, „Kwartalnik Filozoficzny”, 1938).
6. *Descartes en Pologne depuis 1900*, „Revue de Synthèse”, 1935.
7. *Zagadnienie stosunku tzw. zjawisk psychicznych do tzw. zjawisk fizycznych*, „Kwartalnik Filozoficzny”, 1936.
8. *Bajka o wrodzonych zdolnościach*, „Rewia”, dodatek społeczno-literacki do „Głosu Porannego”, Łódź 1936, nr 17.
9. *Człowiek rodzi się dwa razy*, „Rewia”, dodatek społeczno-literacki do „Głosu Porannego”, Łódź 1936, nr 32.
10. *Profesor Tajgin leczy psychoanalizą*, „Rewia”, dodatek społeczno-literacki do „Głosu Porannego”, Łódź 1936, nr 19.
11. *Łowcy promieni kosmicznych*, „Rewia”, dodatek społeczno-literacki do „Głosu Porannego”, Łódź 1936, nr 47.
12. *Descartes — ojciec myśli nowoczesnej. W setną rocznicę ukazania się „Rozprawy o metodzie”*, „Rewia”, dodatek społeczno-literacki do „Głosu Porannego”, Łódź 1937, nr 15.
13. *Podstawowe momenty światopoglądu pozytywistycznego*, „Kwartalnik Filozoficzny”, 1937.
14. *Construction de la Science par l'application de la méthode cartésienne* [w:] Actes du IX-ème Congrès International de Philosophie, Paris 1937.
15. *O „Wstępie do nauki ekonomii społecznej” L. W. Biegeleisena*, „Kwartalnik Filozoficzny”, 1938.
16. *Le réalisme absolu d'Oscar Philippe*, „Kwartalnik Filozoficzny”, 1938.
17. *O wartości zasady ekonomii*, „Kwartalnik Filozoficzny”, 1938.
(Rec. J. Metallmann, „Kwartalnik Filozoficzny”, 1939).
18. *Descartes — budowniczy wiedzy*, „Zdrój”, 1946, nr 10, s. 6.
19. *Descartes — reformator wiedzy*, „Światło”, 1946, nr 7, s. 7.
20. *Dowcip a filozofia*, „Problemy”, 1946, nr 8, s. 33—46.
21. *Freud i jego dzieło*, „Światło”, 1946, nr 14, s. 5.
22. *Język a błędy rozumowania*, „Światło”, 1946, nr 13, s. 4—5.
23. *Klasyfikacja nauk*, „Światło”, 1946, nr 10, s. 4—5.
24. *Logika i metodologia ogólna*. Skrypt wykładów uniwersyteckich wygłoszonych w latach 1944—1945 na UMCS, Wyd. Koła Mat-Fiz. Studentów UMCS w Lublinie, 1946, nr 1, s. 253.
25. *Materializm a idealizm*, Cz. 1, 2, 3, *Stanowiska religijne*, „Zdrój”, 1946, nr 11, s. 5; nr 13, s. 4; 1947, nr 1, s. 3—4.
Polem. J. Pliś z c z y Ń s k a: *Amicus Plato, sed magis amica veritas*, *ibid.*, 1947, nr 3, s. 1.
Odpow.: *Amicus criticus, sed magis amicus, criticismus*, *ibid.*, nr 6, s. 3, 6.
26. *Nauka a życie*, „Światło”, 1946, nr 6, s. 6.
27. *Rozwój myśli pozytywistycznej*, „Światło”, 1946, nr 19, s. 4—5.

28. *Teoria poznania materializmu dialektycznego. (Próba usystematyzowania i rozbioru)*, „Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska”, sectio F, vol. 1, 1946, nr 2, s. 121—186. Toż. Wyd. 2. Nakł. UMCS z zas. Prez. Rady Ministrów, Lublin 1947. Omów. W. Galeński: *Z zagadnień materializmu dialektycznego*, Sem. filoz. UJ, „Życie Nauki”, 1947, vol. 4, nr 21—22, s. 157—168. Z. A. Jordan: *Philosophy and Ideology*, Dordrecht Publ. Comp., Holland 1963, s. 80, 113—114 et passim; B. Gawęcki: *Polscy pozytywiści*, „Studia Philosophiae Christianae”, ATK, 1966, z. 1, s. 23—25.
29. *U źródeł materializmu i idealizmu, 1. Demokryt, 2 i 3. Platon*, „Światło”, 1946, nr 9, s. 4, 6; nr 11, s. 3, 4; nr 12, s. 7, 8.
30. *Uczucie a błąd rozumowania*, „Światło”, 1946, nr 22, s. 7.
31. *Spójrz krytycznie na świat. (Nowy wstęp do Filozofii)*. „Problemy”, 1947, nr 1, s. 57—61.
32. *Świat jest dziwny*, „Problemy”, 1947, nr 4, s. 227—241.
33. *Witalizm a mechanizm*, „Myśl współczesna”, 1947, nr 7—8, s. 538—543.
34. *Zagadnienie teoriopoznawcze materializmu dialektycznego*, „Przegląd Filozoficzny”, 1947, z. 1—4, s. 60—86.
35. *Cours de Philosophie*. C. Angrand: *Introduction*, Paris 1945; fasc. 5: G. Teissier: *Matérialisme dialectique et psychologie*, Paris 1946; fasc. 6: F. Halbwachs: *Matérialisme dialectique et sciences physicochimiques*, Paris 1946. Omów. „Życie Nauki”, 1948, t. 6, nr 33—34, s. 290—293.
36. *Filozofia grecka w oczach angielskiego materialisty dziejowego*, „Problemy”, 1948, nr 1, s. 52—58. Omów. książki: B. Farrington: *Greek Science. Its Meaning for Us*, Penguin Book, 1944.
37. *Indywidualizm a demokracja*, „Przegląd Filozoficzny”, 1948, z. 1—3, s. 402—417.
38. *O niekontrolowanych uczuciach i nieprzemysłanych działaniach*, „Problemy”, 1948, nr 6—7, s. 374—382. Wyjątek książki *Nauka poprawnego myślenia*.
39. P. Sandor: *Histoire de la dialectique*, Paris 1947. Omów. „Życie Nauki”, 1948, t. 5, nr 27—28, s. 438—439.
40. *Teoria poznania do użytku słuchaczy szkół wyższych*. Lublin, Koło Pedagog.-Psychol. Stud. UMCS, 1948, s. 144. Toż. Wyd. 2 uzup. Lublin 1958, s. 154.
41. *Wstęp, zagajenie, streszcz. odcz. (głos w dyskusji) [w:] Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Filozoficznego i Psychologicznego w Lublinie w latach 1945—1947. Uzupełnienie za okres od lutego do czerwca 1948*, Lublin 1948, s. 3—4 oraz s. 6.
42. *Epistemological Problems of Dialectical Materialism*, „Synthese”, 1948/49, nr 4—5, s. 274—296. Omów. Z. A. Jordan: *Philosophy and Ideology*, Dordrecht Publ. Comp. Holland 1963, s. 80.
43. G. Casanova: *Mathématiques et matérialisme dialectique*, Paris 1947, Omów.: „Życie Nauki”, 1949, t. 8, s. 233—239.
44. *Dzieje światopoglądu Aleksandra Hercena*. [Autoref. w:] *Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń PAU*, 1949, t. 50, nr 9, s. 500—503.
45. *Individualisme et Democratie* [w:] *Library of the Xth International Congress of Philosophy*, (Amsterdam 11—18 IX 1949), Proc. of the Congress 1949, vol. 1, fasc. 1, s. 291—294.
46. *Radziecka myśl filozoficzna lat ostatnich*, „Przegląd Filozoficzny”, 1949, z. 1—2, s. 400—411.
47. *Trzy logiki*, „Życie Nauki”, 1949, t. 7, nr 37, s. 117—121. Rec. książek: W. F. Asmus: *Logika*, Moskwa 1947; A. Kolman: *Logika*, Praha 1947; H. Lefebvre: *A la lumière de matérialisme dialectique*, Paris 1947.

Dorobek prof. Łubnickiego w zakresie filozofii stanowi istotny wkład do upowszechnienia i ugruntowania tych wartości, które współtworzą i powinny współtworzyć współczesną kulturę naszego kraju: poszanowanie dla naukowej (materialistycznej i racjonalistycznej) tradycji filozoficznej, szacunek dla dorobku kulturowego własnego kraju, ujawnienie i ugruntowanie więzi między nauką a społeczno-rewolucyjną tradycją naszego narodu i innych narodów słowiańskich.

Podsumowaniem bogatego dorobku prof. Łubnickiego w zakresie badań nad filozoficzną myślą przeszłości jest ogromny tom rozpraw opublikowany w roku 1973: *Światopoglądy* (PWN, 1973, s. 821).

Poza historią filozofii ważnym przedmiotem zainteresowań badawczych prof. Łubnickiego są zagadnienia epistemologii i metodologii nauk. Oto najważniejsze z jego prac, poświęcone tej właśnie problematyce: *Zasada ekonomii w świetle krytyki epistemologicznej* (1934), *Zagadnienie stosunku tzw. zjawisk psychicznych do tzw. zjawisk fizycznych* (Przyczynek do metodologii psychologii, 1936), *Podstawowe momenty światopoglądu pozytywistycznego* (1938), *Myślenie a działanie* (1957), *O ostatecznym uzasadnieniu* (1962).

Główny problem wszystkich prawie poszukiwań epistemologicznych Profesora Łubnickiego wyraża się w pytaniu o źródła zasadności twierdzeń teoretycznych. Główny kierunek rozstrzygnięcia tego problemu wyznacza teza praktyczna, wskazująca na działanie (a więc sferę pozateoretyczną) jako na fundament teorii. Inaczej mówiąc, uzasadnienia logiczne, wewnątrzteoretyczne, w których podstawą jednych zdań są inne zdania, mogą być dostateczne, ale nie mogą być ostateczne; żaden system teoretyczny nie może w swoich granicach zawierać ostatecznego uzasadnienia wszystkich swoich twierdzeń. Dopiero odwołanie się do sfery pozateoretycznej, do sfery praktyki, takiego uzasadnienia może dostarczyć. Ta postawa metodologiczna prof. Łubnickiego związana jest ściśle z przekonaniem o pierwotności działania względem myślenia. Założenia te, sformułowane przed trzydziestoma laty, okazują się dzisiaj wciąż aktualne i wciąż metodologicznie płodne.

Praktyczne nastawienie Autora omawianych prac wymagało teoretycznej analizy samego działania i jego koniecznych warunków. Za taki bezwzględnie konieczny warunek wszelkiego działania uznaje prof. Łubnicki postulat osiągalności celów i pewne inne postulaty, bez których nie można byłoby teoretycznie uzasadnić działań. Zdania określające warunki spełnialności celów nazywa prof. Łubnicki postulatami, kierując się ostrożnością teoretyczną, która nie chce zdaniom przypisać funkcji (w tym przypadku funkcji teoretycznych, opisowych), dla których nie ma dostatecznego uzasadnienia lub których uzasadnienie może budzić wątpliwości.

Trudno byłoby ulokować postawę filozoficzną prof. Łubnickiego w ramach jakiegoś istniejącego nurtu filozoficznego. Sądzę nawet, że byłoby to niemożliwe. Najbardziej widoczne wyznaczniki tej postawy można określić w sposób następujący. W epistemologii — realizm, empiryzm genetyczny, a więc i antyirracjonalizm. W metodologii — praktyzm, krytycyzm, a więc i antydogmatyzm. W aksjologii — najszerzej pojęty humanizm, uznający za wartość najwyższą wszechstronny rozwój osobowości i domagający się harmonijnego współdziałania społecznego jednostek.

Nie opowiadając się bez zastrzeżeń za żadnym ze współczesnych kierunków filozofii, prof. Łubnicki jest otwarty i życzliwy wobec każdego, o ile nie narusza on wyżej wymienionych zasad podstawowych. Taki też jest —

pełen życzliwego i aktywnego zainteresowania — jego stosunek do filozofii marksistowskiej.

Był tuż po wojnie pierwszym filozofem niemarksistowskim, który z głębokim znawstwem i ogromną życzliwością przedstawiał czytelnikowi polskiemu zasady filozofii marksistowskiej (*Teoria poznania materializmu dialektycznego*, Annales UMCS, 1946). Swymi własnymi badaniami nad filozofią Engelsa i Lenina przyczynia się do rozwoju tej filozofii. Wspierał i wspiera rozwój tej filozofii jako prezes Lubelskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Filozoficznego; sam wygłasza wiele odczytów o filozofii marksistowskiej, m. in. o filozofii radzieckiej, a także inspiruje podejmowanie takich tematów przez innych prelegentów. Rozumiejąc społeczne i dydaktyczne potrzeby rozwoju filozofii marksistowskiej oraz doceniając jej naukową płodność, sprzyja jej rozwojowi jako twórca i wieloletni kierownik Katedry Filozofii UMCS, która przygotowała pod kierunkiem prof. Łubnickiego główną część kadry obecnego Instytutu. Pod jego opieką wyrósł liczny dzisiaj zespół filozoficzny o wyraźnej orientacji marksistowskiej.

Problematyka prezentowanego Czytelnikowi tomu mieści się w trzech dziedzinach, które w zróżnicowanym stopniu uprawia prof. Łubnicki. W pierwszej części podejmowane są zagadnienia antropologiczno-teoriopoznawcze oraz metodologiczne. Część drugą otwierają dwa teksty z zakresu metodologii szczegółowej; traktują one o sposobach czytania dzieł filozoficznych i metodach badania poglądów filozoficznych. Pozostałe teksty tej części traktują o różnych problemach i okresach powszechnej i polskiej historii filozofii. Ostatnia wreszcie część obejmuje prace z etyki i estetyki.

Autorami publikowanych rozpraw są osoby o bardzo zróżnicowanym doświadczeniu badawczym i pisarskim. Wielu z nich posiada bogate doświadczenie oraz bogaty dorobek naukowy. Inni zaś — to autorzy młodzi; niektórzy występują w tym tomie na prawach debiutu. Podobnie będą przygotowywane również przyszłe tomy czasopisma, które traktujemy, z jednej strony — jako forum prezentacji dorobku autorów dojrzałych i doświadczonych, z drugiej zaś — jako środek inspiracji dla młodych naukowców.

Dwudziestu siedmiu uczniów, uczniów tychże uczniów i przyjaciół profesora Narcyza Łubnickiego postanowiło pisarskim dziełem złożyć mu hołd przy znakomitej okazji pięćdziesiątej rocznicy pracy naukowej i dydaktycznej. Te trzy pokolenia — nauczyciele, uczniowie i uczniowie uczniów — będą obecne w każdym przyszłym tomie otwieranego czasopisma. Harmonijna i aktywna współobecność tych trzech pokoleń jest koniecznym warunkiem rozwoju każdego zespołu naukowo-dydaktycznego. Nauczyciele wnoszą w dzień dzisiejszy doświadczenie i mądrość; ich uczniowie muszą reprezentować dostatecznie sprawdzone umiejętności badawcze, nauczycielskie, organizacyjne oraz duże poczucie odpowiedzialności za dalszy rozwój zespołu; uczniowie uczniów zaś ożywiają zespół entuzjazmem poznawczym i świeżością widzenia problemów badawczych, potrafią też zdać sobie sprawę z tego, że w niedalekiej przyszłości na nich spocznie odpowiedzialność za wyniki uzyskane w pracy naukowej ośrodka lubelskiego.

ZDZISŁAW CACKOWSKI

48. *Vitalisme et Mecanisme* [w:] *Library of the Xth International Congress of Philosophy*, (Amsterdam), Proc. of the Congress 1949, vol. 1, fasc. 1, s. 295—297.
49. *O likwidowaniu zagadnień metafizycznych przez zastosowanie metody postulatów*, „Ruch Filozoficzny”, 1949, t. 17, nr 1—3, s. 39—55.
50. *Elementy logiki*, (Repetytorium), PWN, Warszawa 1951, s. 86.
51. *Descartes a nowoczesny materializm*, „Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska”, sectio F, vol. 8, 1953, nr 1, s. 1—3.
52. *Ewolucja światopoglądu Aleksandra Hercena*, „Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska”, sectio F, vol. 9, 1954, nr 1, s. 1—84.
53. (Głos w dyskusji nad referatami: T. Kotarbińskiego oraz Cz. Nowickiego i T. Krońskiego), „Zeszyty Problemowe Nauki Polskiej”, 1956, t. 12, s. 23—25.
54. *Zagadnienia epistemologiczne w dziedzinie etyki*, „Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska”, sectio F, vol. 11, 1956, nr 1, s. 1—31.
55. *Biegański Władysław (1857—1917), lekarz, logik i metodolog* [w:] *Encyklopedia Współczesna*, Warszawa 1957, s. 482—483.
56. *Leninowska teoria odbicia w ujęciu Todora Pawłowa*, „Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska” sectio F, vol. 12, 1957, nr 1, s. 1—27.
57. *Mahrburg Adam* [w:] *Encyklopedia Współczesna*, Warszawa 1957, s. 264—265. Por. *Marburg (Mahrburg)* [w:] *Filosojskaja enciklopedija*, t. 3, Moskwa 1964, s. 296. Por. [w:] *Słownik filozofów*, t. 1, Warszawa 1966, s. 354—355.
58. *Myślenie a działanie*, „Studia Filozoficzne”, 1957, nr 2, s. 117—144. Por. wyd. 2 [w:] *Problemy współczesnego wychowania*, t. 2, *Zagadnienia dydaktyki*, Warszawa 1960, s. 169—199.
59. *O sytuacji w filozofii*, „Myśl Filozoficzna”, 1957, nr 1, s. 183—194. Odpow. na ankietę „Myśli Filozoficznej”: *Zadania i perspektywy rozwoju filozofii*.
60. (Głos w dyskusji nad ref. Ch. Perelmana) [w:] *Entretiens Philosophiques de Varsovie 1957*, „Zeszyty Problemowe Nauki Polskiej”, z. 15, s. 87—88.
61. *Międzynarodowy Kongres Filozoficzny, XII*, „Ruch Filozoficzny”, 1958, nr 4, s. 137—141 (12—18 IX 1958 w Wenecji i Padwie).
62. *Poglądy filozoficzne Adama Mahrburga*, „Studia Filozoficzne”, 1958, nr 4, s. 61—85; nr 2, s. 51—59.
63. *„Pozytywizm nowokrytyczny” Mariana Massoniusa*, „Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska”, sectio F, vol. 13, 1958, nr 1, s. 1—42.
64. *Zasadnicze momenty koncepcji filozoficznej Bergsona. (W setną rocznicę urodzin)*, „Ruch Filozoficzny”, 1959/60, s. 198—203.
65. *Maurycy Straszewski — empirysta i metafizyk*, „Studia Filozoficzne”, 1960, nr 1, s. 129—180.
66. *Spór humanistów z przyrodnikami i zagadnienie kryzysu kultury*, „Problemy”, 1960, nr 12, s. 842—852.
67. *Doświadczenie i działanie, podstawa i kryterium poznania naukowego*. Spis wykładów na r. akad. 1960/61, Lublin UMCS 1961, s. 21—30.
68. *Bacon wciąż żywy*, „Problemy”, 1961, nr 10, s. 674—681.
69. *Banaszek Stefan (1890—1952), pedagog i filozof* [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, Wrocław 1961, t. 9/2, z. 41, s. 293.
70. *Praxisme et postulatisme comme moyens de conférer le caractère scientifique aux problèmes métaphysique* [w:] *Atti del XII Congresso Internazionale di Filosofia (Venezia 12—18 IX 1958)*, Firenze 1961, vol. 6: *Metafisica e Filosofia della Natura*, s. 251—259.
71. *Twórczość filozoficzna Maurycyego Straszewskiego*, „Biuletyn LTN”, 1961, nr 1, s. 35—44.

72. O ostatecznym uzasadnieniu, „Studia Filozoficzne”, 1962, nr 4, s. 151—159.
73. *Rola nauk przyrodniczych i humanistycznych w kulturze współczesnej (Czy kryzys kultury?)* [w:] *Księga Konferencji Naukowej w Kazimierzu n. Wisłą*, Lublin 1962, s. 11—31.
Głos w dyskusji. *Ibid.*, s. 37—40; oraz podsumowanie Konferencji, s. 153—157.
Omów.: S. K o l a s i ń s k i: *Nauki społeczne a postęp techniczny*, „Studia Filozoficzne”, 1963, z. 2, s. 208—210.
74. *Młodość i konflikty*. Rozmowa „Argumentów” z Prorektorem UMCS w Lublinie... Rozmawiał A. Wieluński, „Argumenty”, 1963, nr 2, s. 4.
75. *Nauka poprawnego myślenia*, wyd. 1, PWN, Warszawa 1963, ss. 466; wyd. 2, Biblioteka „Problemów”, t. 70, Warszawa 1971, ss. 466. Rec. J. Pelc: *O nauce poprawnego myślenia*, „Studia Filozoficzne”, 1964, z. 3, s. 151—154.
Wzm.: *Wielka Encyklopedia Powszechna PWN*, 1970, t. 13, s. 269.
76. *L'homme et la Valeur. (Recherches métaéthique et éthologique)* [w:] *Memorias del XIII Congreso Internacional de Filosofia, Mexico 1963. Comunicaciones Libres*. Mexico 1964, vol. 7, Éthique et Problème de la Liberté, s. 305—314.
77. *Kształcenie młodej kadry naukowej (na UMCS)*, „Życie Szkoły Wyższej”, 1964, nr 3, s. 29—35.
78. *Mahatma Gandhi — wódz duchowy Indii i sumienie ludzkości*. W 15 rocznicę zgonu, „Problemy”, 1964, nr 2, s. 85—94.
79. *Michał Lermontow. Bard i rycerz poezji rosyjskiej*. W 150 rocznicę urodzin, „Problemy”, 1964, nr 11, s. 679—689.
80. *O podstawowych zagadnieniach psychologii*, „Studia Filozoficzne”, 1964, nr 4, s. 147—154.
81. *Poglądy gnoseologiczne i ontologiczne Benedykta Bornsteina*. W piętnastą rocznicę zgonu, „Ruch Filozoficzny”, 1964, t. 22, z. 2—4, s. 226—228.
82. *Wkład Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w dziedzinie nauk humanistycznych*, „Życie Szkoły Wyższej”, 1964, nr 7/8, s. 96—120. Dwudziestolecie pierwszego Uniwersytetu Polski Ludowej. Zob. też: A. T e s k e: *Dyskusje z profesorem Narcyzem Łubnickim (w 35 rocznicę jego działalności naukowej)*, „Studia Filozoficzne”, 1965, nr 2, s. 13—17.
83. *Wspomnienie o André Lalande*, „Ruch Filozoficzny”, 1964, t. 23, nr 1—2, s. 25—31. Przemów. na posiedz. Oddziału Lub. PTF w 1963 r.
84. *Zarys logiki. (Schematyka i logika formalna)*, Lublin UMCS 1964, ss. 130.
85. *André Lalande dans les souvenirs d'un de ses disciples*, *Revue de Métaphysique et de Morale*, 1965, nr 2, s. 165—172.
86. *Du fondement ultime* [w:] *The Foundation of Statements and Decisions. Proceedings of the International Colloquium on Methodology of Sciences held in Warsaw — 1961*. Ed. K. Ajdukiewicz. Warszawa 1965, s. 57—63.
87. *O roli pytań w filozofii i nauce*, „Studia Filozoficzne”, 1966, s. 155—165. Rec. książki: Z. C a c k o w s k i: *Problemy i pseudoproblemy*, Warszawa 1964.
88. *Style myślowe a kształt natury*, „Kwartalnik Pedagogiczny”, 1966, nr 4, s. 43—48.
89. *Armin Teske (1910—1967)*. (Wspomnienie pośmiertne), „Studia Filozoficzne”, nr 3, s. 287—292.
90. *Człowiek bez mitów. Przed stuleciem urodzin Marii Skłodowskiej-Curie*, „Kamena”, 1967, nr 17, s. 1, 8.
91. *Science et croyance* [w:] *Actes du XIe Congrès International d'Histoire des Sciences*, Varsovie — Cracovie, 24—31 août 1965, vol. 2, Wrocław 1967, s. 40—45.
92. *Czesław Znamierowski*. Sylwetka uczonego i myśliciela, „Studia Filozoficzne”, 1968, nr 2, s. 53—59.

93. *O przyczynowości w nauce i filozofii*, „Studia Filozoficzne”, 1968, nr 2, s. 171—179.
Rec. książki: W. Krajewski: *Związek przyczynowy*, Warszawa 1967.
94. *Czy metoda naukowa da się pogodzić ze spekulacją mistyczną? Rzut oka na filozofię Teilharda de Chardin*, „Zagadnienia Naukoznawstwa”, 1969, t. 5, z. 4, s. 53—59.
Toż. pt.: *Nauka i mistyka w filozofii Teilharda de Chardin* „Biuletyn LTN”. 1969/70, vol. 9/10, s. 5—15.
95. „*Filozofia uniwersalna*” Teilharda de Chardin, „Studia Filozoficzne”, 1969, nr 6, s. 3—54.
96. *O wyzwoleonym z „kłopotu istnienia”*. (Dziennik filozoficzny Henryka Elzenberga) [w:] *Rozprawy filozoficzne*. Prace Wyd. Filol.-Filoz. TN, Toruń, 1969, t. 21, s. 201—237.
97. *Science et Mystique sont-elles conciliables? (Le cas Teilhard de Chardin)* [w:] *Akten des XIV Internationalen Kongresses für Philosophie*, Wien 2—9 IX 1968, Herder Verlag, Wien, 1969, s. 377—382.
98. *Amor metaphysicae tragicus. Sylwetka filozoficzna R. Ingardena*, „Biuletyn LTN”, 1971, vol. 12, s. 21—28.
99. *Bornstein Benedykt (1880—1949) filozof* [w:] *Filozofia w Polsce. Słownik pisarzy*, Wrocław 1971, s. 248—251.
100. *Massonius Marian (1862—1945) filozof* [w:] *Filozofia w Polsce. Słownik pisarzy*, Wrocław 1971, s. 259—260.
101. *Opinia o artykule W. W. Nalimowa i Z. M. Mulcenki: „Zagadnienia naukoznawstwa”*, 1971, z. 4, s. 579—580; *Rec. art. Nauka i biosfera. Próba porównania dwóch systemów*, *ibid.*, s. 565—578.
102. *Słowo wstępne o Bertrandzie Russellu*, „Ruch Filozoficzny”, 1971, t. 29, nr 2, s. 148—149. (Wieczór Russellowski, 1970).
103. *Straszewski Maurycy (1848—1921) filozof i historyk filozofii* [w:] *Filozofia w Polsce. Słownik pisarzy*, Wrocław 1971, s. 372—373.
104. *Teske Armin (1910—1967), fizyk, filozof* [w:] *Filozofia w Polsce. Słownik pisarzy*, Wrocław 1971, s. 401—402.
105. *Sylwetka filozoficzna Romana Ingardena*. Numer specjalny „Studiów Filozoficznych”: *Fenomenologia Romana Ingardena*, 1972, s. 91—111.
106. *Formowanie się światopoglądu Fryderyka Engelsa*, „Studia Filozoficzne”, 1972, nr 9, s. 3—42.
107. *Światopoglądy*. PWN, Warszawa 1974, s. 823.
108. *Antropologia filozoficzna Ludwika Feuerbacha*, „Studia Filozoficzne”, 1973, z. 6, s. 35—62.
109. „*Universal Philosophy*” of Teilhard de Chardin. „Dialectics and Humanism” (zeszyt specjalny): „XV World Congress of Philosophy”, s. 115—130.
110. *La paradialectique de la philosophie bergsonienne*, International Federation of Philosophical Societies. XV World Congress of Philosophy — Varna 1973, „Abstracts”, pos. 854.
111. *Filozofia prometejska Ludwika Feuerbacha*, „Biuletyn LTN”, 1973, vol. 15, nr 2, s. 107—117.
112. *World views (autorecenzja)*. „Dialectics and Humanism”, 1974, z. 1, s. 178—181.
113. *Początki życia uniwersyteckiego w Lublinie. Wspomnienia sprzed lat trzydziestu*. „Życie Szkoły Wyższej”, 1974, nr 7—8, s. 161—174.
114. *Moja droga filozoficzna (Z przemówienia jubileuszowego)*, „Studia Filozoficzne”, 1974, z. 10, s. 73—78.

115. *Roman Ingarden's Philosophical Profile*, „Dialectics and Humanism”, 1975, z. 3, s. 157—177.
116. *John Stuart Mill i jego filozofia*, „Biuletyn LTN”, 1975, vol. 17, nr 1.